

VZTAHY MEZI ČESKOSLOVENSKOU A POLSKOU ARMÁDOU V ZAHRANIČÍ (ŘÍJEN 1939 – ČERVEN 1940)*

J I Ř Í F R I E D L

FRIEDL, J.: Relations between Czechoslovak and Polish Armies Abroad (October 1939 – June 1940). *Vojenská história*, 8, 3, 2004, pp 41 – 56, Bratislava.

The study deals with issues of beginnings in forming the relations between the Czechoslovak and Polish troops formed abroad during the World War II. In the first part of the study the author compares conditions of their establishment in the territory of France after the occupation of Poland with the Nazi Germany troops as well as intentions of Polish and Czechoslovak foreign resistance leadership connected with possible building up the military units. In the second part of the study the author deals with contacts and co-operation between Czechoslovak and Polish Armies from October 1939 to June 1940, i. e. to the surrender of France. According to the author's conclusions, contacts between both the armies in France occurred mainly on the level of the Military Administration of the Czechoslovak National Committee, while personal meetings of Czechoslovak and Polish soldiers were rare and occurred particularly during military courses of the French Army.

Military History. France. World War II. Foreign Resistance. Czechoslovak and Polish Relations. 1939 – 1940.

Problematika československo-polských vztahů za druhé světové války se zejména v posledních letech dočkala řady zpracování.¹ Historikové získali přístup k dlouhá léta nepřístupným dokumentům, na jejichž základě pak bylo možné přinést řadu nových poznatků a opravit některá tvrzení. Avšak zájem badatelů se dosud soustřeďoval prakticky výlučně jen na otázky politických vztahů. Dějiny čs.-polských vztahů v letech 1939 – 1945 v sobě přitom zahrnují celou řadu oblastí, které by si zasloužily podrobného zpracování. Takovým příkladem jsou i vztahy mezi československou a polskou armádou v zahraničí. Jak přitom archivní prameny dokazují, kontakty mezi vojáky obou armád byly bohaté a jejich poznání významně přispívá k doplnění (a někdy i korekci) historie čs.-polských vztahů v letech 1939 – 1945. Vztahy mezi armádami se navíc často utvářely jinak než mezi politiky a můžeme to doložit řadou specifik a odlišností. Proto by historikové neměli tuto oblast přehlížet.

VZNIK ČESKOSLOVENSKÉ A POLSKÉ ARMÁDY V ZAHRANIČÍ

Polská vláda v čele s ministerským předsedou gen. Felicjanem Sławojem-Składkowským a prezident Ignacy Mościcki přešli 17. září 1939 polsko-rumunskou hranici. Organizovaný od-

* Studie vychází z autorovy doktorské disertační práce *Vztahy mezi československou a polskou armádou (Polskie Siły Zbrojne) v letech 1939 – 1945*, úspěšně obhájené v roce 2004 na Slezské univerzitě. Rukopis je uložen v Ústřední knihovně Filozoficko-přírodovědecké fakulty SU.

¹Z nepřehledného množství různých studií a článků jmenujme alespoň tři podle našeho názoru zásadní práce na téma čs.-polských vztahů za 2. světové války: KISIELEWSKI, K.: *Federacja środkowo-europejska. Pertraktacje polsko-czechosłowacke*. Warszawa 1991; ŽÁČEK, R.: *Projekt československo-polské konfederace v letech 1939 – 1943*. Opava 2001; NĚMEČEK, J.: *Od spolenectví k roztržce. Vztahy československé a polské exilové reprezentace 1939 – 1945*. Praha 2003. Zde jsou uvedeny odkazy na další literaturu.

por polské armády se de facto zhroutil a zůstalo již jen několik oblastí, které zbývalo německým nebo sovětským armádám obsadit. V Rumunsku však byli polští vládní činitelé, včetně hlavního velitele maršálka Edwarda Rydze-Śmigłyho, internováni a museli dokonce podepsat závazek, že se zdrží jakýchkoli aktů vyplývajících z jejich funkcí. Příležitost tak dostali antisanační politikové v čele s gen. Władysławem Sikorským, navíc podporováni Francií. Sikorského jako služebně nejstaršího generála ostatně již 28. září 1939 pověřil polský velvyslanec ve Francii Juliusz Łukasiewicz velením nad polskými jednotkami ve Francii.² Polákům se však podařilo udržet právní kontinuitu svého státu. Umožňovala to ústava z roku 1935, která dávala prezidentovi pro případ války pravomoc právoplatně jmenovat svého nástupce. Po prvotních komplikacích, kdy kvůli odporu Francouzů selhala kandidatura velvyslance v Itálii a blízkého spolupracovníka maršálka Piłsudského gen. Bolesława Wienawy-Długoszewského, se nakonec novým polským prezidentem stal Władysław Raczkiewicz. Ten jmenoval 30. září 1939 novou polskou vládou v čele s gen. Sikorským, který se zároveň stal i ministrem vojenství; viceministry se stali jeho blízcí spolupracovníci gen. Marian Kukiel a plk. Izidor Modelski.³ Když posléze rezignoval na post hlavního velitele i maršálek Rydz-Śmigły, pověřil 7. listopadu 1939 Raczkiewicz Sikorského i velením nad polskou armádou.⁴ Jiný významný činitel polské armády gen. Kazimierz Sosnkowski, jeden z nejbližších spolupracovníků maršálka Piłsudského, těšící se mezi vojáky značné autoritě, se stal velitelem Svazu ozbrojeného boje (Związek Walki Zbrojnej) – odbojové organizace, která se začínala tvořit v okupovaném Polsku.⁵

Zároveň s konstituováním polské vlády se rozběhlo i budování polského vojska ve Francii. Nejprve bylo však nutné uzavřít s francouzskou vládou příslušné dohody. Smlouva s Francií, i když byla podepsána 4. září 1939, se připravovala ještě před válkou, a tudíž nepočítala se vznikem polské armády na francouzském území. O pět dní později sice ambasador Łukasiewicz a francouzský ministr zahraničních věcí Georges Bonnet podepsali dodatek ke smlouvě, ale ten předpokládal pouze vytvoření jedné polské divize. Symptomatické pro tehdejší situaci ve Francii však bylo, že uzavřít novou dohodu s francouzskou vládou se podařilo až 4. ledna 1940.⁶ Polské pozemní, letecké a námořní jednotky měly podle ustanovení lednové smlouvy podléhat polskému vrchnímu velení, operačně byly podřízeny Francouzům. Pouze v případě vzdušných jednotek se počítalo s tím, že dvě třetiny polského letectva budou budovány v rámci britské Royal Air Force (RAF) a jedna třetina bude působit ve Francii.⁷ Lodě polského vojenského námořnictva zahájily svou činnost v rámci Royal Navy.⁸ Vojáci měli být rekrutováni jednak z řad polských občanů pohybujících se na francouzském území, dobrovolníků (zejména z USA) a vojáků, kterým se podařilo z Polska uprchnout. Mnoho polských vojáků bylo internováno v Maďarsku (40 000) a Rumunsku (20 000), odkud se je dařilo s většími nebo menšími obtížemi evakuovat do Francie. Okolo 15 000 Poláků internovaly pobaltské státy. Nejvíce vojáků upadlo do sovětského zajetí. S nimi však polské velení nemohlo v tehdejší mezinárodně-politické situaci počítat.⁹

²KORPALSKA, W.: Władysław Eugeniusz Sikorski. Biografia polityczna. Wrocław – Warszawa – Kraków – Gdańsk – Łódź 1988, s. 199.

³STANISŁAWSKA, S., ed.: Sprawa Polska w czasie drugiej wojny światowej na arenie międzynarodowej. Zbiór dokumentów. Warszawa 1965, dok. č. 61, s. 100-103; ROJEK, W. – SUCHCITZ, A., ed.: Protokoly z posiedzeń Rady Ministrów Rzeczypospolitej Polskiej. Tom I. Październik 1939 – czerwiec 1940. Kraków 1994, dok. č. 1, s. 1-2; HULAS, M.: Goście czy intruzi? Rząd polski na uchodźstwie wrzesień 1939 – lipiec 1943. Warszawa 1996, s. 73; DURACZYŃSKI, E.: Rząd polski na uchodźstwie 1939 – 1945. Warszawa 1993, s. 41-42.

⁴KORPALSKA, ref 2, s. 199; Polskie Siły Zbrojne w drugiej wojnie światowej. Tom II. Kampanie na obczyźnie. Część 1. Londyn 1959, s. 15.

⁵RZEPNIEWSKI, A.: Generał Kazimierz Sosnkowski. Naczelny wódz i polityk. In: Naczelni wodzowie i wyżsi dowódcy Polskich Sił Zbrojnych na Zachodzie. Warszawa 1995, s. 65.

⁶Polskie, ref 4, II/1, s. 4-5 a s. 22-26.

⁷Protokoly z posiedzeń Rady Ministrów Rzeczypospolitej Polskiej, I., dok. č. 2, s. 4.

⁸Tamže, s. 4.

⁹Polskie, ref 4, II/1, s. 19-20.

V polovině října 1939 vypracovalo polské ministerstvo vojenství plán na vybudování své armády ve Francii. S ohledem na dané možnosti lidských rezerv se počítalo se vznikem čtyř pěších divizí a jedné větší obrněné jednotky. Jedna divize měla být zformována v Kanadě z příslušníků americké Polonie a jedna měla sloužit jako zdroj záloh. Letectvo by podle plánu tvořilo 15 – 20 eskader. Podle polských předpokladů se měl během šesti až osmi měsíců zformovat svazek o síle armády, přičemž 1. sbor by mohl do bojů zasáhnout již na počátku května 1940.¹⁰

Centrem formování polského vojska se stal tábor v Coëtquidan v departementu Morbihan v Bretani, později pak i tábor v Parthenay v departementu Deux-Sèvres, jiné tábory vznikaly i v dalších oblastech Francie. Okolní terén Coëtquidanu však nevyhovoval daným účelům, baráky tábora byly ve špatném stavu a při blížící se zimě neslibovaly dostatečnou ochranu před nepohodou. První vojáci, kteří přibyli do Coëtquidanu, se mohli na vlastní oči přesvědčit o nepřipravenosti Francie na válku. Důkazem byla nejen výstroj – mnozí obdrželi staré modré stejnokroje, čepice různých typů a barev a řada vojáků musela dál chodit v civilu – ale i výzbroj, která byla nedostatečná a často i zastaralá.¹¹ Ještě v květnu 1940 vojáci ve výcvikovém středisku cvičili s holemi místo s puškami. Šéf štábu hlavního velitele plk. Aleksander Kędzior v únoru 1940 hlásil gen. Sikorskému, že většina vojáků ještě neabsolvovala ani jedno střelecké cvičení.¹² Práci polského velení ztěžovala i nedůvěra Francouzů v jeho schopnosti (vliv zde bezesporu měla rychlá polská porážka v září 1939). Proto jednu dobu trvali na tom, že by polské oddíly měly být formovány v rámci francouzských divizí, na což pochopitelně nechtěli Poláci přistoupit.¹³ Původní polské plány na vybudování vojska se však dařilo realizovat jen s velkými problémy, takže v květnu 1940 byly s většími či menšími obtížemi schopny bojového nasazení pouze 1. a 2. divize, brigáda Podhalanských střelců a 10. motorizovaná obrněná brigáda. K formování dalších dvou divizí se přikročilo teprve po zahájení německé ofenzívy. Od dubna 1940 na Blízkém východě vznikala také brigáda Karpatských střelců. Početní síla polské armády činila okolo 82 000 vojáků.¹⁴

Československý exil válečný konflikt v září 1939 přivítal, protože se tím otevírala cesta k boji za obnovu Československa. Splnily se tak rovněž předpovědi bývalého prezidenta Dr. Edvarda Beneše, který se nyní stal jednou z rozhodujících postav čs. zahraničního odboje. I když postoj francouzských a britských vládních kruhů k otázce obnovy Československa doznal změn, nejednalo se o změny radikální. Naopak, bylo nutné překonat řadu překážek a ani Benešovo postavení na špici čs. exilu nebylo zcela pevné (mj. i díky odporu Velké Británie a zejména Francie) a neustále je ohrožovaly opoziční směry vedené zejména pařížským vyslancem Štefanem Osuským a bývalým ministerským předsedou Milanem Hodžou.¹⁵

Jedním z důležitých pilířů čs. zahraniční akce se měla stát, podobně jako za 1. světové války, armáda. Kroky k jejímu vytvoření na území Francie byly podniknuty již koncem srpna 1939, kdy vyslanec Osuský předal v této věci žádost francouzské vládě. Po delších a poměrně obtížných jednáních se podařilo 2. října 1939 uzavřít s francouzskou vládou dohodu o obnově československé armády ve Francii, kterou za československou stranu podepsal Š. Osuský. K formování čs. jednotek Francouzi nabídli tábor po španělských uprchlících v Agde na jihu Francie; požadavek

¹⁰Tamže, s. 21 a n. Gen. Sikorski na zasedání vlády dne 6. 10. 1939 prohlásil, že do tří měsíců musí být postaveny tři divize. Protokoly, ref 7, s. 4.

¹¹BIEGAŃSKI, W.: Wojsko polskie we Francji 1939 – 1940. Warszawa 1967, s. 166.

¹²POBÓG-MALINOWSKI, W.: Najnowsza historia polityczna Polski 1864 – 1945. Tom III. Londyn 1963, s. 132. Srov. GARLIŃSKI, J.: Polska w drugiej wojnie światowej. Warszawa 1994, s. 98; Češi a Poláci v minulosti. II. díl. Praha 1967 s. 641.

¹³BIEGAŃSKI, ref 11, s. 40.

¹⁴Polskie, ref 4, II/1, s. 37 a n.

¹⁵Sporům uvnitř čs. emigrace se nejnověji věnuje KUKLÍK, J. – NĚMEČEK, J.: Proti Benešovi! Česká a slovenská protibenešovská opozice v Londýně 1939 – 1945. Praha 2004. Viz též: Hodža versus Beneš. Milan Hodža a slovenská otázka v zahraničním odboji za druhé světové války. Praha 1999.

čs. vojáků, aby se střediskem, podobně jako za 1. světové války, stalo město Cognac, francouzské velení neakceptovalo. Z Cizinecké legie a koloniálního vojska byli také uvolněni Češi a Slováci, kteří do nich vstoupili v období od května do srpna 1939 a původně odešli za hranice, aby bojovali za osvobození své vlasti. Mnozí z nich se přitom do Francie dostali útekem přes Polsko. I když smlouva představovala významný úspěch čs. zahraniční akce, nepodařilo se dosáhnout jiného, neméně důležitého cíle – uznání prozatímní vlády, a to i přesto, že se o ní ve smlouvě z 2. října hovořilo jako jedné ze smluvních stran. Po dlouhých vyjednáváních nakonec Francie (a posléze také Velká Británie) 17. listopadu 1939 uznala Československý národní výbor (ČSNV), který se ustavil o měsíc dříve, v jehož čele, ovšem především pro interní fórum, stanul E. Beneš. V rámci organizační struktury výboru vznikla a nejdůležitější místo zaujímala Vojenská správa ČSNV, která de facto kopírovala činnost ministerstva národní obrany a byla pověřena budováním československé armády. Velitelem správy se stal gen. Sergej Ingr.¹⁶

Hned od počátku se čs. vojenské velení potýkalo s vážnými problémy, jejichž společným jmenovatelem byla nepřipravenost Francie na válku. Podobně jako Poláci i čs. vojáci museli za svůj nový domov přijmout zcela nevyhovující a zchátralý barákový tábor v Agde, kde taktéž obdrželi staré stejnojmenné různých střihů a barev, mnozí na nohou nosili dřeváky. Nedostávalo se zbraní a pokud ano, jednalo se o zastaralé typy, často bez munice a nevhodné pro výcvik. Také francouzští důstojníci přidělení do tábora často nejevili velké sympatie k občanům Československa, což vedlo ke zvyšování napětí a k nedorozuměním. V Marseille se svědkem pohrdavého postoje Francouzů vůči Čechoslovákům stal i polský důstojník, který proti tomu neúspěšně protestoval.¹⁷ Ještě větším problémem se stal nedostatek vojáků. Příliv uprchlíků z bývalého Československa zdaleka nestačil na to, aby mohl být uskutečněn plán gen. Ingra, který počítal se vznikem divize o 16 000 – 18 000 mužích.¹⁸ Tento zdroj navíc po pádu Polska značně „zeslábl“, protože jediným vhodným spojením s Francií zůstala mnohem delší a nebezpečnější cesta přes Slovensko, Maďarsko a Jugoslávii. Československá vojenská správa se proto stejně jako polská rozhodla k vyhlášení mobilizace československých občanů žijících na území Francie. Avšak ani toto řešení nepomohlo československým vojákům dostat se z obtíží. V únoru 1940 sloužilo v čs. armádě pouze 8 535 mužů a ani náborové akce ve Velké Británii nepřinesly žádný výsledek. Počátkem roku 1940 byla sice zformována 1. československá pěší divize ve Francii, avšak řada jejích jednotek existovala stále jen na papíře. Postupně se podařilo postavit 1. a 2. pěší pluk, výstavba 3. pluku (stejně jako řady dalších pomocných jednotek divize) nebyla do porážky Francie dokončena. Koncem května 1940 měla 1. čs. pěší divize 11 405 mužů, z toho 3 326 uprchlíků z domova. Vážným problémem však zůstávala absence dostatečných záloh nutných ke krytí ztrát utrpených v bojích.¹⁹

Poněkud odlišně probíhala organizace československého letectva, které podle pozdějších údajů čs. velení čítalo 1 800 mužů. Dne 17. listopadu 1939 byla jako doplněk ke smlouvě z 2. října sjednána zvláštní letecká úmluva, podle níž československé letectvo jako součást Československé branné moci ve Francii mělo mít charakter spojeneckých jednotek. Francouzi si však kladli podmínku, že čs. letci musí být nejdříve vysláni k francouzským perutím, aby získali potřebné teoretické a praktické zkušenosti. I když existovaly plány na vybudování čs. leteckých jednotek, nepodařilo se je do porážky Francie zrealizovat. Rozptýlením mezi francouzskými perutěmi však čs. piloti oproti polským kolegům získali jednu velkou výhodu: mohli díky tomu mnohem dříve a častěji zasáhnout do bojů s Luftwaffe.²⁰

¹⁶Bližze viz KUKLÍK, J.: Vznik Československého národního výboru a prozatímního státního zřízení ČSR v emigraci v letech 1939 – 1940. Praha 1996.

¹⁷Archiwum Zakładu Historii Ruchu Ludowego (dále AZHRL) Warszawa, S. Kot, sign. 377, hlášení ze dne 17. 5. 1940.

¹⁸ČEJKA, E. – BROD, T.: Na západní frontě. Historie čs. vojenských jednotek na západě v letech druhé světové války. Praha 1963, s. 64.

¹⁹Vojenské dějiny Československa. IV. díl. Praha 1988, s. 85-86.

²⁰Tamtéž, s. 86-88. Nejnověji k čs. letcům ve Francii RAJLICH, J.: Na nebi sladké Francie. I. – II. díl. Praha 1998.

KONTAKTY A SPOLUPRÁCE MEZI ČESKOSLOVENSKOU A POLSKOU ARMÁDOU OD ŘÍJNA 1939 DO ČERVNA 1940

Na půdě Francie došlo již během podzimu 1939 k prvním kontaktům mezi československou a polskou politickou reprezentací. V říjnu se E. Beneš sešel s ministerským předsedou gen. W. Sikorským a oba státníci se dohodli, že i nadále zůstanou v osobním kontaktu.²¹ Již v této době se do vztahů mezi ČSNV a polskou vládou vložili Britové, kteří oprášili své úvahy, jimiž se zabývali už na konci první světové války. Jejich jádrem byla teze, že zárukou mírového rozvoje střední Evropy by mělo být odstranění její „balkanizace“ a vytvoření silného politického a vojenského svazku, jenž by vyplnil mocenské vakuum na teritoriu mezi Německem a Sovětským svazem. Tento zájem naznačili Britové již v říjnu 1939 polskému ministru zahraničních věcí Augustu Zaleskému.²² Možnost federalizace střední Evropy, jak uvedl na jedné ze schůzí ČSNV diplomat Štefan Osuský, zkoumali i Francouzi a i sama polská exilová vláda si v říjnu 1939 stanovila vytvoření středoevropského svazku států s Polskem v čele za jeden ze svých válečných cílů.²³

Zatímco polské vládě byla myšlenka středoevropské federace od počátku sympatická, značně odlišné představy o ní měl E. Beneš, který počítal, na rozdíl od Poláků, s volnějším svazkem států: „Byl by to jistý druh Staatenbund nikoli Bundesstaat“.²⁴ Nerovnoprávné postavení čs. politické reprezentace vůči polské, která navíc neuznala ČSNV, bylo dalším z důvodů, proč Beneš odmítal vést politická jednání. Komplikace do vzájemných vztahů přinášela také nechuť některých polských politiků a diplomatů k Benešovi, v jehož osobě spatřovali příčinu neutěšených předválečných československo-polských vztahů. Odtud také plynula podpora anti-benešovských kruhů soustředěných zejména kolem politika M. Hodži, který byl naopak vstřícný federalistickým koncepcím. K dalším sporným bodům, které se začínaly postupně objevovat, patřil i problém hranic, poněvadž Polsko počítalo s obnovením své státní suverenity v územním rozsahu, v jakém vstupovalo 1. září 1939 do války – tedy včetně Těšínska, připojeného k Polsku v říjnu 1938. To bylo v rozporu se stanoviskem ČSNV, který chtěl obnovu Československa v hranicích podle stavu k 1. lednu 1938. I přes tyto peripetie se československo-polská spolupráce rozvíjela, a to i na poli vojenském, i když i zde bylo nutno nejprve překonat některá úskalí.

Mezi ně patřila především osoba gen. Lva Prchalý, který 27. října 1939 přijel do Francie. Bývalý velitel Legionu Čechů a Slováků podal polskému velení hlášení o činnosti své jednotky a navrhl zřízení zvláštní pamětní medaile pro její příslušníky. Hlavní velitel polské armády gen. Sikorski odpověděl Prchalovi děkovným dopisem, v němž ho ujistil, že bude podporovat nejen myšlenku zavedení pamětní medaile, ale i vyznamenání několika „nejzasloužilejších“ svých spolupracovníků, včetně Prchalý, polským Válečným křížem. Vděčnost za účast čs. vojáků v zářijové kampani gen. Sikorski vyjádřil i ve svém rozkaze polské armádě, v němž vyzdvihl význam legionu pro budování československo-polského přátelství: „Tato legie se organisovala již během válečných dějů; příliš prudký jejich spád nedovolil jí, vyplnit předvídanou velikou úlohu. Ale zůstala doposledka věrna společné věci a vojenské povinnosti, a vůdce československé legie s hrstkou jejích vojáků jest nyní s námi v emigra-

²¹ŠŤOVIČEK, I. – VALENTA, J., ed.: Czechoslovak-Polish Negotiations of the Establishment of Confederation and Alliance 1939 – 1944. Praha 1995, dok. č. 7, s. 34.

²²ŽÁČEK, R.: Projekt československo-polské konfederace v letech 1939 – 1943, s. 38.

²³KUKLÍK, J. a kol., ed.: Od rozpadu Česko-Slovenska do uznání československé prozatímní vlády 1939 – 1940 II. Zápisy ze zasedání Československého národního výboru 1939 – 1940. Praha 1999, dok. č. 40, s. 217; Protokoly, ref 7, I., dok. č. 3, s. 12; ŽÁČEK, ref 1, s. 37-38.

²⁴ŠŤOVIČEK, ref 21, dok. č. 10, pozn. č. 2, s. 39.

ci. Dnes, kdy jest nám opět vzkřísiti v přátelské zemi naši brannou sílu národní, děkuji jménem polského vojska našim českým válečným druhům. Česko-slovenská legie v Polsku se zasloužila o oba naše národy, klestíc cestu k jejich bratrské součinnosti v štěstí i neštěstí.“²⁵ Citovaná slova z rozkazu gen. Sikorského vyvolávala dojem, jako by gen. Prchala byl Poláky považován za představitele československé armády ve Francii. Toto pomíjení existence Vojenské správy ČSNV pochopitelně způsobovalo nelibost jejího šéfa gen. Ingra, který se snad až příliš cítil být Prchalou ve své funkci ohrožen. Považoval otištění dopisu a rozkazu gen. Sikorského v Česko-slovenském boji za akci, „kterou si provedl gen. Prchala na svou pěst“, a na schůzi ČSNV dne 16. prosince 1939 informoval ostatní jeho členy, že připraví návrh, „jak má být vůči němu [Prchalovi – pozn. J. F.] postupováno“. Nebylo pochyb o tom, že Ingr tím chtěl Prchalovi zabránit aktivnímu působení v armádě a k podpoře svých tvrzení hodlal proti Prchalovi využít i jeho činnost v Polsku.²⁶

Výhrady ČSNV vůči gen. Prchalovi naznačil Polákům i bývalý československý vyslanec v Polsku Ján Slávik, který stále udržoval kontakty s polskou vládou, jež sídlila v Angers. Při Slávikově návštěvě na polském ministerstvu vojenství gen. Sikorski sám začal hovořit o Prchalovi a ptal se, „jaký je poměr gen. Prchaly k našemu vojenskému vedení. Odkázal jsem ho na naše vojenské vedení, protože jsem právě žádal, aby byl gen. Ingr přijat generálem Sikorským ve středu a mohl navštívit i jiné vojenské osoby; ale v soukromém rozhovoru jsem naznačil, že jsou určité výtky činěné gen. Prchalovi, že věc se vyšetřuje a že výtky jsou ne tolik rázu politického jako vojenského.“ Sikorski se bránil, že v žádném případě nechtěl vnést rozkol do řad čs. emigrace, ale uznal, že bez dohody s Vojenskou správou ČSNV není možné uskutečnit ohlášenou dekoraci vybraných příslušníků legionu včetně gen. Prchaly.²⁷ Při jednom z dalších rozhovorů Sikorski „zdůrazňoval, že nějakým způsobem chtěl ukončit historii československých legií v Polsku, že se nás nechtěl ptát, aby nám nezpůsobil nějakých potíží.“²⁸ Za generála Prchalu se však postavil první viceministr vojenství gen. Kukiel. Zeptal se Slávika, zda je pravda, že se Prchalovi vytýká opuštění legionu. Když Slávik přisvědčil, gen. Kukiel oponoval a řekl, že „šel [Prchala – pozn. J. F.] jenom za nimi, aby vyjednal transport legií do Rumunska“. Generál Kukiel na závěr debaty „ještě naznačil, že on si myslel, že budeme spokojeni s tím, že slovenské a české legie změnili na československé a že tím udělají další krok jako důkaz, že přejí naší věci, že je tu změna od stanoviska bývalé vlády a bývalého režimu, a chtěli tím zdůraznit bratrstvo zbraní polských a československých.“²⁹ Později též Kukiel Slávikovi sdělil, že dekorování mělo být spojeno „s uznáním Národního výboru a úpravou všech našich styků.“³⁰

Z výše uvedeného můžeme vyvodit, že rozhodnutí gen. Sikorského vyznamenat gen. Prchalu a jeho spolupracovníky bylo vedeno spíše neznalostí situace uvnitř čs. emigrace na jedné straně a snahou o projev dobré vůle ke spolupráci na straně druhé.³¹ Musíme si především uvědomit, že Sikorski byl od roku 1926 až do vypuknutí války mimo politické dění a scházely mu informace o vývoji československo-polských vztahů v posledních letech míru. Příznačné je, že během prvního setkání s Benešem požádal ministerský předseda bývalého prezidenta, aby mu sdělil, zda je pravda, že v září 1938 navrhl Mościckému (tehdy polskému prezidentu) dohodu mezi oběma zeměmi. Tento handicap se snažil gen. Sikorski co nejdříve překonat a nelze se

²⁵První akt polsko-československé solidarity. Česko-slovenský boj, 9. 12. 1939. Jak však již zjistil Jan Němeček, je zajímavé, že Sikorského rozkaz není publikován v oficiální edici rozkazů hlavního velitele; NĚMEČEK, ref 1, s. 42, pozn. 51. Srov. Rzeczpospolita Polska w czasie wojny. Rozkazy Naczelnego Wodza do żołnierzy 1939 – 1945. Warszawa 1997.

²⁶KUKLÍK, ref 23, II., dok. č. 35, s. 185.

²⁷Tamtéž, s. 185-186.

²⁸Tamtéž, dok. č. 38, s. 206.

²⁹Tamtéž, dok. č. 35, s. 185.

³⁰Tamtéž, dok. č. 37, s. 202.

³¹To ostatně připouštěl i gen. Ingr. Viz tamtéž, s. 185.

divit, že čas od času podlehl dezinformacím.³² Jeho postoj k gen. Prchalovi se ostatně brzy změnil. Dokazují to Sikorského vlastnoruční poznámky učiněné k textu Prchalovy relace *Poufne notatki z czasów wojny w Polsce*. Zatímco první Prchalova zpráva nazvaná *Informacje o tworzeniu się Legionu Czechosłowackiego w Polsce od 26 maja do 18 października 39 r.*, kterou Prchala zřejmě předložil polskému velení ve Francii již na podzim 1939, víceméně pouze informuje o událostech, *Poufne notatki* pocházejí již z doby pozdější (zřejmě přelom roku 1940/41) a jsou psány v duchu ostře zaměřeném proti Benešovu vedení zahraničního odboje a se zjevnou snahou poškodit vztahy polské vlády k československému odboji. Sikorski jejich četbu ukončil již na třetí straně (text tvoří deset stran strojopisu) a na její spodní část rukou rozzlobeně napsal: „Dotąd przeczytałem, dalej nie czytam raportu podyktowanego niestety więcej złą wolą – aniżeli chęcią pracy na rzecz zbliżenia obu państw w przyszłości. P. gen. Prchala – można się posługiwać – nic więcej ponadto. Trudno mu całkowicie zaufać.“³³

Překážky, které v rozvoji čs.-polských vztahů působila osoba gen. Prchaly, si uvědomovali i Poláci. Během rozhovoru s bývalým tiskovým atašé ve Varšavě Josefem Hejretem to sdělil major Malinowski, který působil v ministerstvu vojenství: „Malinowski sám uvedl, že věc s Prchalou je pro ně nyní velmi těžká. Prchala začal chodit mezi polské vojáky v naší uniformě, s pobočníkem, Poláci nevěděli dobře, že jest v takovém rozporu s našimi vojáky. Prchala byl mnohým Polákům sympatický. Ujišťuje napravo i nalevo o svém polonofilství, mluví velmi dobře polsky, všude zdůrazňuje, že má polskou matku atd., atd. Poláci také namnoze se dívali na Prchalu jako na člena polské armády, poněvadž legie byla vlastně složkou této armády. Nyní je situace dosti obtížná, především pro Prchalu. Malinowski si osobně nedovede představit, že by Poláci mohli nerespektovat fakt, že v naší vojenské akci vedoucími lidmi jsou jiní činitelé.“³⁴

Československý národní výbor se v únoru 1940 rozhodl dát gen. Prchalu do disponibility, určil mu místo pobytu a požádal ho, aby se zdržel jakékoli politické aktivity. Rozhodnutí bylo bez ohledu na okolnosti odůvodněno zejména faktem, že Prchala v kritické chvíli opustil legion a ztratil tak důvěru vojáků. Celá záležitost měla být dořešena po návratu do vlasti.³⁵ Polské vojenské kruhy však nabyly přesvědčení, že postup ČSNV vůči gen. Prchalovi byl motivován jeho pozitivním postojem k československo-polské spolupráci.³⁶

Myšlenku zřízení pamětní medaile však polské velení ještě nějakou dobu neopustilo a vznikl dokonce barevný návrh, jak by vyznamenání mělo vypadat. Uprostřed kříže, který symbolizoval „chvíle bolesti“ a „vojenské ctnosti“ se nacházel polský orel, který však nepředstavoval aktuální státní znak, nýbrž byl inspirován podobou polského znaku z konce 13. století. Mezi rameny kříže jako symbol vojenské spolupráce vystupovaly zkřížené meče. Symbol slovanství pak představoval lipový věnec proplétající ramena kříže. Na reversu byly uprostřed vy-

³²Srov. NĚMEČEK, J.: Československo-polské vztahy na počátku 2. světové války. In: Český časopis historický, 2002, č. 2, s. 338.

³³Archiwum Akt Nowych (dále AAN) Warszawa, Ministerstwo Spraw Zagranicznych – Instytut Hoovera (MSZ-IH), mikrofilm HJ/1/54, box 39, folder 10. Že se skutečně jedná o vlastnoruční poznámky gen. Sikorského, dokazuje průvodní dopis, který byl se zprávou poslán MSZ a jenž nese hlavičku sekretariátu předsedy vlády. V dopise ze dne 10. 2. 1941 se píše: „[W] Załączeniu zwracam notatkę poufną w sprawach polsko-czeskich, nadeslaną przez ministerstwo spraw zagranicznych przy piśmie l.dz.49/C“. Na dopise je kromě toho rukou připsáno: „P. premier poczynił uwagi na st. 1.2.3. 11.2.41.“ Číslo stran přitom odpovídají i rozmístění poznámek, na jejichž konci je dokonce Sikorského parafa „Sik.“ Domnívám se tedy, že nelze souhlasit s tvrzením J. Němečka, že rukou psané poznámky pocházejí od neznámého polského diplomata. Viz NĚMEČEK, ref 1, s. 40-41; KUKLÍK, ref 15, s. 327.

³⁴Archiv Ústavu T. G. Masaryka (dále AÚTGM) Praha, E. Beneš, kart. 53, sign. V 15/2, zpráva J. Hejreta ze dne 22. 12. 1939.

³⁵KUKLÍK, ref 23, II., dok. č. 46, s. 262 a n; NĚMEČEK, J.: Armádní generál Lev Prchala a čs. odboj v Polsku, s. 111.

³⁶KUKLÍK, J. – NĚMEČEK, J. – NOVÁČKOVÁ, H. – ŠTOVÍČEK, I., ed.: Od rozpadu Česko-Slovenska do uznání československé prozatímní vlády 1939 – 1940 I. (16. březen 1939 – 15. červen 1940). Praha 2002, dok. č. 218, s. 435.

ryta písmena Č a S s nápisem: „Legia Czechosłowacka w Polsce w 1939.“ Proužky stuhy v barvách červené a bílé doplňovaly dva tenčí barvy modré. Kříž měl být vyroben z bronzu, polský orel z bílého kovu. Předpokládalo se, že bude zhotoveno 1 200 kusů.³⁷

Tento výtvarný návrh, zpracovaný kpt. Jerzym Pacewiczem, byl předložen gen. Sikorskému, který jej 18. prosince 1939 schválil a 5. února 1940 o tom gen. Prchalu informoval gen. Kukiel. Prchala se obrátil na Vojenskou správu ČSNV s žádostí, aby byl pořízen seznam bývalých vojáků legionu, kteří v současné době slouží ve Francii, a poslán přímo polskému ministerstvu vojenství. Generál nezapomněl také na ty, kteří se nacházeli v sovětské internaci a prosil, aby postupně, jak budou získávány o nich informace, byly Polákům posílány návrhy na jejich vyznamenání. Dne 19. března 1940 pak gen. Prchala poslal gen. Kukielovi seznam pěti Čechů a Slováků, kteří nebyli příslušníky čs. zahraniční armády (J. Waldmüller, B. Palkovský, L. Szathmáry, F. Schwarz, L. Prchala – syn gen. Prchaly), a šest jmen Poláků, kteří s legionem spolupracovali a sloužili v polské zahraniční armádě (mjr. Nowiński, mjr. Gorgolewski, kpt. Budkiewicz, kpt. Niezbrzycki, rtm. Stpiczyński). Jedná se přitom o poslední dokument, který se ve věci pamětní medaile zachoval. Jisté však je, že vyznamenání příslušníků legionu pamětní medailí nebylo ve Francii již realizováno. V každém případě se ze strany Poláků jednalo o snahu vyjádřit vděčnost za účast československých vojáků při obraně Polska a vytvořit tak podmínky k navázání přátelské spolupráce, což dosvědčuje i upuštění od termínu Legion Čechů a Slováků v nápisu na medaili.³⁸

I když idea zřízení zvláštní pamětní medaile nakonec nebyla realizována, polské velení nadále považovalo za vhodné dekorovat několik příslušníků legionu v čele s gen. Prchalou již některým z existujících polských vyznamenání. Tím měl být Válečný kříž. Příslušné návrhy předal Prchala ministerstvu vojenství na jaře 1940. V celé záležitosti se angažoval i Rudolf Kopecký, který v lednu 1940 navštívil polský štáb hlavního velitele, kde apeloval, aby vyznamenání dostali nejen příslušníci legionu, ale i lidé, kteří čs. vojákům v Polsku pomáhali, nebo vojáci, kteří, i když chtěli v Polsku zůstat, museli odejít do Cizinecké legie.³⁹ Gen. Kukiel kromě toho navrhl, aby byl Prchalovi udělen ještě komandérský kříž řádu Odrodzenia Polski III. třídy, což odůvodnil tím, že Prchala „svou propolskou akci prováděl a nadále provádí proti [vůli] politické strany Beneše, za což je Čechy doma potírán“. Z Kukielových slov jednoznačně vyplývá, že celá záležitost začínala mít politický charakter, před čímž však varoval důstojník 2. oddělení štábu hlavního velitele pplk. dypl. Ignacy Banach. Radil, aby se ministerstvo vojenství nejdříve poradilo s ministerstvem zahraničních věcí, zvláště když se ČSNV domnívá, že Poláci podporují „opoziční akci mezi českou emigrací“. Podobné argumenty uváděl i plk. Englicht, který přitom III. třídu řádu Odrodzenia Polski považoval pro gen. Prchalu za nízkou a navrholo udělení II. třídy.⁴⁰

Ještě v květnu 1940 vznikly na polském ministerstvu vojenství jmenné seznamy čs. kandidátů na polská vyznamenání. Generál Prchala, Ladislav Szathmáry a mjr. Sládeček měli dostat řád Odrodzenia Polski různých stupňů (Prchala – Krzyż Komandorski, Szathmáry – Krzyż Oficerski, Sládeček – Krzyż Kawalerski). Zlatý Záslužný kříž chtěli Poláci udělit pplk. Ludvíku Svobodovi, J. Waldmüllerovi, F. Schwarzovi, V. Szathmáryové, R. Kopeckému, stříbrný stupeň špkt. Kajetánu Hlavenkovi, por. Jindřichu Hronkovi a por. Miroslavu Plaňavovi, bronzový pak četnickému strážmistrově Františku Kalábovi. Všichni vyjmenovaní měli vyznamenání obdržet za politickou činnost nebo za podíl na organizaci legionu v Polsku. Do druhé skupiny byli zařazeni vojáci, kteří se vyznamenali odvahou v září 1939 a měli dostat Válečný

³⁷SUCHCITZ, A.: Odznaka pamiątkowa Legionu Czecho-Słowackiego w Polsce w 1939 r. Muzealnictwo Wojskowe 6. Warszawa 1995, s. 526-528.

³⁸Tamtéž, s. 528-529; Instytut Polski i Muzeum imienia Generała Sikorskiego (dále IPMS) Londyn, sign. A.XII.85/128, dopis gen. Prchaly ze dne 19. 3. 1940.

³⁹IPMS Londyn, sign. A.XII.31.2, dopis R. Kopeckého ze dne 4. 9. 1941.

⁴⁰SUCHCITZ, ref 37; IPMS Londyn, sign. A.XII.85/128, dopis plk. Englichta ze dne 18. 5. 1940.

kříž. Patřili mezi ně: kpt. F. Divoký, četnický strážmistr František Weitzl, četnický strážmistr Jaroslav Kamarád a vojín Antonín Spáčil, všichni ze skupiny kpt. Divokého. V úvahu připadalo také vyznamenání plk. P. Kumpošta a B. Palkovského. Ministerstvo vojenství však k nim mělo výhrady. V případě plk. Kumpošta (druh vyznamenání nenavržen) v dokumentu čteme, že „byl proti tvoření československého legionu v Polsku a snažil se všemi prostředky ztížit akci gen. Prchaly. Benešův člověk, protipolský, orientující se především na Sověty“. Na Palkovském (navrhován zlatý Záslužný kříž) se Polákům nelíbilo, že se pohrdavě vyjadřoval o Polsku, zastával prosovětské postoje s tím, že o budoucím osudu Československa bude rozhodovat SSSR. Vytvoření legionu prý považoval za politickou chybu.⁴¹ Rychlý spád události však způsobil, že gen. Prchala a další příslušníci legionu museli na vyznamenání počkat až do roku 1941.

K jiné, pro vývoj československo-polských vztahů nepříjemné, události, do níž zasáhly polské vojenské kruhy, došlo na začátku roku 1940. Souvisela se snahou gen. Sikorského získat co nejvíce informací o zahraniční politice Polska vůči Československu zejména v září 1938. Úkolem zpracovat fakta k této problematice byl pověřen kpt. Eugeniusz Hinterhoff. Nebyla to jistě volba náhodná. Hinterhoff patřil k těm polským důstojníkům, kteří se v československo-polských vztazích orientovali a měli s nimi osobní zkušenost. V roce 1923 jako představitel polského hlavního štábu uzavřel s ministerstvem národní obrany vstupní dohodu o výměně zbraní a i když později z armády odešel, jeho zájem o problematiku československo-polských vztahů neustával. Výrazem toho byl i rukopis jeho práce o dějinách vztahů mezi Polskem a Československem.⁴² Nechtěl se opírat pouze o materiály získané tzv. registračním úřadem (Biuro Rejestracyjne) ministerstva vojenství, které sbíralo výpovědi významných politických a vojenských činitelů předválečného Polska a snažilo se na jejich základě zjistit příčiny zářijové katastrofy. Postupně totiž činnost úřadu sklouzla k shromažďování důkazů proti sanačnímu režimu, zvláště když v jeho čele stál zatvrzelý odpůrce sanace plk. Izydor Modelski. Kpt. Hinterhoff se ve snaze, jak píše, být co nejvíce objektivní, obrátil koncem ledna 1940 na Š. Osuského s prosbou, aby mu objasnil některé otázky československé předválečné zahraniční politiky. Během rozhovoru měl Osuský Hinterhoffovi sdělit, že je potřeba hledat vinu za předválečný stav československo-polských vztahů na obou stranách. Správce zahraničních věcí ČSNV následně požádal, aby mu Hinterhoff poslal seznam otázek, na které potřebuje odpověď.⁴³ Dopis napsaný na hlavičkovém papíře ministerstva vojenství obsahoval řadu otázek na téma československo-polských vztahů a rolí prezidentů Masaryka a Beneše v nich. Skandál pak vypukl, když byl list polskými orgány zachycen. Jeho obsah, z něhož vynikal Hinterhoffův negativní postoj k Masarykovi a Benešovi, vyvolal ostrou reakci ministra pro informací a dokumentaci Stanisława Strońskiego, jenž zároveň vystoupil proti „inkvizitorským nápadům“ plk. Modelského. I když gen. Sikorski slíbil potrestat plk. Modelského, který úkol kpt. Hinterhoffovi přidělil, stal se „obětním beránkem“ nakonec jen kpt. Hinterhoff. Během 24 hodin byl umístěn do kárného tábora a dostal rozkaz, aby svůj dopis Osuskému okamžitě stáhl.⁴⁴

I přes tyto problémy se styky mezi československou a polskou armádou ve Francii dále prohlubovaly. V prosinci 1939 navštívil gen. Ingr gen. Sikorského, kterého požádal, aby napsal

⁴¹IPMS Londyn, sign. A.XII.85/128, dopis pplk. Wasilewského, květen 1940.

⁴²DESZCZYŃSKI, M. P.: Nieskonsumowana komplementarność. Polsko-czechosłowacka współpraca zbrojenowa w okresie międzywojennym. In: Między gospodarką a polityką. Księga jubileuszowa Pana Profesora Zbigniewa Landaua. Red. W. Morawski. Warszawa 2001, s. 62; BUŁHAK, H.: Z dziejów stosunków wojskowych polsko-czechosłowackich w latach 1921 – 1927. Studie z dziejów ZSRR i Europy Środkowej V, 1969, s. 121 a 127; IPMS Londyn, sign. B.3095, Eugeniusz Hinterhoff: Historia stosunków polsko-czeskich na tle polityki europejskiej, rkp.

⁴³IPMS Londyn, sign. B.3095, Eugeniusz Hinterhoff: Historia stosunków polsko-czeskich na tle polityki europejskiej, rkp., s. 258; GRZYWACZ, A. – KWIECIEN, M.: Sikorszczycy kontra sanatorzy 1939 – 1940 (z dziejów konfliktów politycznych uchodźstwa polskiego). Zeszyty Historyczne, 1999, č. 127, s. 93.

⁴⁴IPMS Londyn, sign. B.3095, Eugeniusz Hinterhoff: Historia stosunków polsko-czeskich na tle polityki europejskiej, rkp., s. 258-259; Protokoły, ref 7, I., dok. č. 18, s. 195-196; A. GRZYWACZ, ref 43, s. 94.

článek pro vojenský časopis *Naše vojsko*. Důležitějším bodem jednání se však stala otázka jmenování styčných důstojníků. Původně se uvažovalo o akreditaci vojenských atašé, což však vzhledem k nižšímu postavení ČSNV nebylo možné realizovat. Sikorski souhlasil s udržováním styků mezi polskou a československou armádou ve Francii a slíbil, že co nejdříve zařídí jmenování polského styčného důstojníka. Jeho jméno však není známo. Za čs. stranu byl do této funkce určen pplk. gšt. Karel Hron. Z neznámých příčin k tomu však došlo až 20. května 1940.⁴⁵

Dohoda mezi Ingrem a Sikorským o výměně styčných důstojníků a navázání spolupráce se promítla i do polského návrhu společného československo-polského prohlášení o vzájemné spolupráci, který v souvislosti se snahou ČSNV o uznání polskou vládou předal 4. ledna 1940 Jánů Slávikovi viceministr zahraničních věcí Zygmunt Graliński a rada Władysław Korsak. V jednom z bodů se praví, že „polská a československá armáda ve Francii budou udržovat úzký vzájemný kontakt. Kvůli usnadnění spolupráce i do té doby, než budou moci být obnoveny instituce vojenských atašé u příslušných vyslanectví, určí vojenská vedení po styčném úředníku vyšší hodnosti, jejichž úkolem bude udržovat trvalý styk s armádním vedením druhé strany.“⁴⁶

I když Beneš polskou iniciativu odmítl do té doby, než bude uznána československá prozatímní vláda, proti úzké spolupráci mezi armádami nic neměl a ponechával v tomto směru vojákům volnou ruku.⁴⁷ Také vyslanec J. Slávik, který byl Benešovým postojem poněkud zklamán, nabádal gen. Ingra, „aby sa on snažil vytvorit' s gen. Sikorským v zmysle bodu 3. vecných poznámok intímnu spoluprácu“.⁴⁸ Iniciátory vojenské kooperace se však stali Poláci, přičemž jejich zájem se nejvíce soustředil na propagační spolupráci. První podnět vyšel od majora Antoniho Bogusławského, který působil v tiskovém a propagačním oddělení polské armády. „Jako řada jiných Poláků,“ píše ve své zprávě o rozhovoru s Bogusławským Josef Hejret, „je i Bogusławski, jak z rozmluvy bylo zřejmo, velmi přesvědčeným stoupencem spolupráce a chce poznat naše vojáky. Bogusławski v rozmluvě také nadhodil některé možnosti spolupráce na poli propagačním, hlavně ve vojenském tisku. Jako starý funkcionář polského Sokolstva a redaktor Kurjera Warszawského měl Bogusławski k nám vždy poměr kladný.“⁴⁹

Díky svým rozsáhlým kontaktům mezi polskými novináři, kteří načas oblékli vojenské uniformy, a znalosti polského prostředí, se Hejret stal prostředníkem při jednáních. Dne 6. února 1940 se těsně před svým odchodem do kárného tábora na něj telefonicky obrátil kpt. Hinterhoff a požádal ho, aby se sešel s šéfem polské vojenské propagandy plukovníkem Januszem Sopoćkem. Hejret odpověděl kladně a druhého dne se s plk. Sopoćkem setkal. V rozmluvě, jíž byl přítomen i polský žurnalista Tadeusz Kielpiński, Sopoćko velmi dlouze mluvil o chybách minulé polské politiky a zdůraznil, že polští vojáci chtějí navázat a udržovat s čs. armádou co nejlepší styky. První krok k tomuto cíli spatřoval Sopoćko v zahájení propagační spolupráce a prosil Hejreta o zprostředkování schůzky s plk. gšt. Václavem Vlčkem, který se vojenskou propagandou zabýval v rámci Vojenské správy ČSNV. Sopoćko přitom neopomněl dodat, že k jednání má souhlas gen. Sikorského. Hejret slíbil, že udělá, co bude v jeho silách. Zatím bylo dohodnuto, že polským jednotkám bude posíláno patnáct čísel vojenského časopisu *Naše vojsko*. V únoru 1940 se na Hejreta obrátil i mjr. Malinowski z ministerstva vojensství a jménem polských důstojníků, kteří podle jeho slov i v době záříjové krize v roce 1938 stáli při Československu, vyjádřil touhu po navázání úzké spolupráce. Navrhl pravidelná setkávání československých a polských důstojníků, čímž by se podle jeho názoru otevřela cesta k vzájemnému poznávání a spolupráci. Malinowski byl přesvědčen, že řada vysokých polských

⁴⁵KUKLÍK, ref 23, II., dok. č. 35, s. 186, dok. č. 37, s. 202, dok. č. 60, s. 311; NĚMEČEK, ref 32, s. 353.

⁴⁶ŠTOVÍČEK, ref 21, dok. č. 9, s. 36; KUKLÍK, ref 36, I., dok. č. 170, s. 345.

⁴⁷ŠTOVÍČEK, ref 21, dok. č. 10, s. 38; KUKLÍK, ref 36, I., dok. č. 173, s. 349.

⁴⁸Citováno podle NĚMEČEK, ref 1, s. 53, pozn. 104.

⁴⁹AÚTGM Praha, E. Beneš, kart. 53, sign. V 15/2, zpráva J. Hejreta ze dne 6. 12. 1939.

důstojníků, jako např. gen. Kukiel nebo plk. Modelski, jsou československo-polské vojenské spolupráci nakloněni. Náčelníka štábu hlavního velitele plk. Aleksandra Kędziora dokonce označil za „velikého čechofila“.⁵⁰ Reakci československého vojenského velení na polské nabídky však neznáme; chybí prameny.

Rozvinutí vojenské spolupráce však bránil rychlý spád událostí. Jak jsem již uvedl, styčný důstojník pplk. gšt. Karel Hron byl do své funkce jmenován až 20. května 1940, tedy v době, kdy již deset dnů probíhal německý útok proti spojeneckým vojskům na západní frontě. Jeho první návštěva v polském hlavním štábu o den později navíc ukázala, že obě strany o sobě ví jen velmi málo. Proto pplk. Hron v rozhovoru s gen. Kukielem poznamenal, že „nám běží nejen o vzájemné společenské styky, nýbrž o široce založenou spolupráci v oborech, které se naskytanou“. Gen. Kukiel živě přitakal a prohlásil, „že má zájem o docílení bratrské spolupráce a že k tomu cíli vše učiní“. První viceministr vojenství udělal na Hrona dobrý dojem: „Způsob přijetí a tón rozhovoru nasvědčoval, že má pro nás velké sympatie. V rozhovoru mluvil zásadně o československé a nikoliv o české armádě.“ Téhož dne představil Hrona náčelník štábu hlavního velitele plk. Kędzior gen. Sikorskému. Hlavní velitel hned na začátku rozhovoru prokázal, že se zcela neorientuje v československých záležitostech, když se zeptal, kde vlastně ČSNV sídlí, zda v Londýně či v Paříži. Neopomněl se zeptat na gen. Prchalu a naznačil, „že je třeba rázně zlikvidovat rozpory v našem politickém vedení, že nám to v očích Spojenců velmi škodí“. Jinak ale vyjadřoval své sympatie a zájem na československo-polské spolupráci. Pplk. Hron si pak postěžoval, že o čs. armádě vychází v tisku jen málo informací, na což plk. Kędzior reagoval tím, že se Poláci budou „snažit nás co nejvíce citovat, že ovšem musíme spolupracovat“. Na závěr svého hlášení resumoval pplk. Hron poznatky z první návštěvy na polském hlavním štábu takto: „Mám dojem, že se s Poláky příliš málo známe. Bude třeba se vzájemně informovat. Jednou navázaná spolupráce musí být důsledně prohlubována a prováděna.“⁵¹

K osobním setkáním československých a polských vojáků ve Francii vzhledem k velké vzdálenosti jejich posádek docházelo jen zřídka. Příležitostí k navázání kontaktů se staly zejména vojenské kursy francouzské armády. V jednom z nich (kurs pro velitele praporů v Camp de Mailly) se např. mjr. Jan Rysiewski seznámil s plk. Janem Studlarem-Husineckým.⁵² Permanentní kontakt díky své službě u polského letectva udržovala trojice čs. letců J. František, M. Pavlovič a J. Balejka, kteří se spolu s W. Kosarzem po dobrodružné cestě dostali 20. října 1939 do Francie. Zatímco Kosarz byl rozhodnut pokračovat ve službě v polském letectvu, čs. piloti váhali a chtěli raději vstoupit do čs. letecké jednotky. Netaktní postup důstojníků Vojenské správy ČSNV vůči nim však způsobil, že se J. František a jeho společníci nakonec rozhodli zůstat u Poláků. Jejich cesty se však rozešly: František byl odvelen do Clermond Fernandu, Pavlovič do Montpellier, Balejka do Casaeux a Kosarz do Velké Británie. Vzdušných bojů ve Francii se zúčastnil pouze František, avšak bilance jeho bojové činnosti je dodnes předmětem spekulací a dohadů.⁵³

Polští a českoslovenští armádní činitelé přispěli také k utužení kulturní spolupráce, když gen. Ingr a gen. Sikorski zařídili výstavu československých a polských malířů a sochařů v bývalém úřadu československé turistiky ve Faubourg St. Honoré. Vernisáže se kromě řady polských a československých osobností zúčastnili také gen. R. Viest a gen. M. Kukiel.⁵⁴ Představitelé ČSNV byli přítomni také na oslavách svátku polské konstituce z roku 1794.

⁵⁰Vojenský ústřední archiv – Vojenský historický archiv (dále VÚA-VHA) Praha, f. 20-27-5, zpráva J. Hejreta ze dne 7. 2. 1940; AÚTGM Praha, E. Beneš, kart. 53, sign. V 15/2, zpráva J. Hejreta ze dne 22. 12. 1939.

⁵¹KUKLÍK, ref 36, I., dok. č. 240, s. 496-497.

⁵²IPMS Londyn, sign. A.XII.31/4, hlášení mjr. Rysiewského, nedatováno.

⁵³RAJLICH, J.: Na nebi hrdého Albionu. I. díl. Praha 1999, s. 441-442; BORÁK, M.: Zapomenutí hrdinové. Osudy letců z Těšínska. Těšínsko 1994, č. 1, s. 13.

⁵⁴NĚMEČEK, ref 32, s. 364.

Gen. Ingr však z oslavy demonstrativně odešel, protože mu nebylo rezervováno místo v řadách oficiálních hodnostářů.⁵⁵

Největší demonstrací československo-polského vojenského přátelství ve Francii se stalo slavnostní předání bojových zástav dvěma polským a jednomu československému pluku v Arrasu. Zástavy věnovalo sdružení válečných veteránů 1. světové války z departementu Pas-de-Calais, město Lens a kraj Cerbois a nad celou akcí převzal záštitu francouzský prezident Albert Lebrun. Slavnost se za přítomnosti generálů Ingra a Sikorského uskutečnila 9. května 1940 u příležitosti 25. výročí bitvy u Arrasu, v níž se vyznamenaly československá rota Nazdar a polská rota pluku Cizinecké legie. Bojové zástavy obdržely polský 1. pěší pluk Varšavský, 2. pěší pluk Poznaňský a československý 1. pěší pluk Pražský.⁵⁶ Zajímavým faktem je, že při této příležitosti plánovala Vojenská správa ČSNV odevzdání stuhy na zástavu jednoho z polských pluků. I když v polské armádě bylo zvykem přivazovat na zástavy pouze řádové stužky, nemělo polské velení proti návrhu Vojenské správy žádných námitek a naopak její iniciativu přivítalo. Stuha měla být zhotovena v červené barvě s vyšitým bílým a modře stínovaným nápisem: ČESKOSLOVENSKÁ ARMÁDA ARMÁDĚ POLSKÉ. Předpokládalo se, že i Poláci věnují 1. československému pluku stuhu. Prameny však již bohužel mlčí o příčinách, proč vzájemné předání stuh nebylo nakonec realizováno.⁵⁷

Bylo by omylem domnívat se, že československo-polská vojenská spolupráce se v té době omezovala jen na území Francie. Jak jsme již zmínili, pádem Polska se čs. vojenským uprchlíkům uzavřela tzv. polská cesta na západ a zbývalo jediné pokusit se dostat do Francie přes Slovensko, Maďarsko a Jugoslávii. Avšak v Maďarsku řada uprchlíků, kteří směřovali do československé armády v zahraničí, uvízla za nelegální přechod hranic ve vězení a hrozilo jim předání gestapu. Spolupráce s Poláky v Maďarsku vyplývala z rozdílného postavení československého a polského exilu. Poláci vzhledem k tradičně dobrým vztahům s Maďarskem byli na jeho území v mnohem lepší pozici a mohli se opřít o stále zde fungující vyslanectví vedené Leonem Orłowským. Díky tomu mohli polští vojáci, kteří v září 1939 do Maďarska ustoupili, relativně bez obtíží pokračovat dál na západ a připojit se k polské zahraniční armádě. Příhodná situace však trvala jen do podzimu 1940, kdy Maďarsko přistoupilo k Paktu tří a polské vyslanectví bylo uzavřeno.⁵⁸

Již v prosinci 1939 hlásil z Budapešti bývalý československý konzul v slovinské Lublani Stanislav Miňovský, že týdně se u něho hlásí 30 až 35 osob, vesměs vojáků, poddůstojníků a důstojníků. Poláci mu pomáhali tím, že pro čs. běžence v Maďarsku vystavovali jeden pas denně. Miňovský se však domníval, že řadě uprchlíků by přes maďarsko-jugoslávskou hranici mohli Poláci pomoci i jinak, a sice, že by ke svým skupinám, které směřovaly z Maďarska do Jugoslávie, přibraly alespoň dva čs. uprchlíky. Žádal proto ČSNV, aby se toho u polské vlády pokusil dosáhnout.⁵⁹ V březnu 1940 se proto J. Slávik v sídle polské vlády v Angers sešel s legačním radou polského ministerstva zahraničních věcí Tadeuszem Kunickým, který o Velikonocích odjížděl do Maďarska, a požádal ho pomoc. Kunicki slíbil udělat vše co bude v jeho silách, a Slávik mu k projednání podrobností domluvil schůzku se Š. Osuským. Československá strana na oplátku slíbila pomoc při budování kurýrního spojení přes Slovensko do Polska.⁶⁰ Správce zahraničních věcí ČSNV Štefan Osuský se pak v Paříži skutečně s Kunickým setkal. Kunicki Osuského znovu ujistil, že „Poláci budou nám u maďarských úřadů pomáhat“ a Osuský si z rozhovoru odnesl dojem, že „ačkoli Poláci mají

⁵⁵VÚA-VHA Praha, Československá vojenská správa Francie (dále ČSVS), kart. 2, sign. 25/CI/1a/2, hlášení mjr. Brože ze dne 3. 5. 1940.

⁵⁶VÚA-VHA Praha, ČSVS, kart. 2, sign. 25/CI/1a/2, rozkaz gen. Ingra ze dne 8. 5. 1940.

⁵⁷Tamtéž, záznam ze dne 19. 4. 1940.

⁵⁸Historia dyplomacji polskiej. Tom V. 1939 – 1945. Warszawa 1999, s. 43.

⁵⁹VÚA-VHA Praha, ČSVS, kart. 10, sign. 88/CI/1a/9, zpráva S. Miňovského ze dne 12. 12. 1939.

⁶⁰VÚA-VHA Praha, ČSVS, kart. 10, sign. 88/CI/1a/9, zpráva S. Miňovského ze dne 12. 12. 1939.

sami veliké těžkosti, je u nich opravdová snaha nám vydatně pomáhat“. Intervence skutečně přinesla výsledky, jak konstatoval gen. Ingr na schůzi ČSNV dne 5. dubna 1940.⁶¹ Tehdy už totiž měl v rukou zprávu plk. gšt. Bruna Sklenovského-Bosého, kterého spolu se středoškolským profesorem Karlem Nigrínem maďarské úřady zadržely a uvěznily v pověstné budapeštské Citadele.

O spolupráci mezi československými a polskými vojáky v tomto vězení nás informuje deník profesora Nigrína. Důležitou roli v ní sehrál právě plk. Sklenovský-Bosý, který z protektorátu odešel 30. prosince 1939. Štěstí ho však opustilo 3. ledna 1940, kdy ho zadržely maďarské orgány a uvěznily v budapeštské Citadele, kde se setkal s Nigrínem. Velkou výhodou pro Sklenovského-Bosého přítom bylo, že hovořil plynně polsky a v roce 1927 dokonce na Karlově univerzitě úspěšně složil zkoušku z polského jazyka.⁶² Již brzy se mu naskytla příležitost své jazykové znalosti uplatnit ve prospěch československých uprchlíků.

Velkým zastáncem československo-polské spolupráce v Citadele byl jeden polský kněz (v dokumentech je uváděno evidentně zkomolené jméno Ondruška). „Je nutno se zmíniti, že to byl vzácný člověk, který uměl promluvit k lidem a vždy spojití zájem československý a polský,“ psal o něm profesor Nigrín. Jednou v neděli po mši, během níž polský kněz znovu zdůraznil nutnost československo-polské spolupráce, zazpívali českoslovenští vězni píseň Svatý Václave a československou hymnu. Na závěr vystoupil plk. Sklenovský-Bosý a polsky poděkoval knězi za bratrská slova. „Tím byly,“ jak píše ve svém deníku Nigrín, „navázány styky s polským světem v Budapešti a v Maďarsku. Kanovník (i doktor) zprostředkovali nám zprávy ven, opatřovali pro nás peníze, referovali o nás, prostě tady se uskutečnila opravdová spolupráce obou národů. Poláci ostatně už před tím při organisovaných útěcích svých vojáků ze zajateckých obozů v Maďarsku brali s sebou naše lidi.“ Profesor Nigrín uvádí, že Poláci ochotně poskytovali pasy pro čs. uprchlíky a plk. Sklenovský-Bosý se dokonce několikrát sešel s generálem Stefanem Dembińským, který Čechoslovákům ochotně pomáhal. Generál Dembiński byl přítom v Maďarsku důležitou osobou, protože se významně podílel na evakuaci polských vojáků z Maďarska a za tímto účelem vedl zvláštní úřad – Przedstawicielstwo wojska polskiego internowanego na terenie Królestwa Węgier – jenž fungoval při maďarském ministerstvu vojenství.⁶³

Doba strávená v maďarském vězení byla však dlouhá a plná útrap a mnozí se snažili ukrátkat si dlouhou chvíli, jak se dalo. Tak se objevil nápad uspořádat přátelský fotbalový zápas mezi polským a československým výběrem. Utkání skončilo porážkou Poláků, kterou však odčinili v následné odvetě. Také tradice společných československo-polských mší byla nadále udržována a dr. Novák na zeď uhlím namaloval oltářní obrazy. Před velikonočními svátky navštívil polské vojáky vojenský duchovní (zřejmě se jednalo o zvláštního vyslance polského ministerstva vojenství děkana Miodońského), ale major (zřejmě maďarský důstojník) Tóth, který se začal „lekati našeho příliš úzkého poměru čsl.-polského ... snažil se mu brániti. Bylo to už nemožno a budilo [to] pouze rozhořčení“. Vrcholem projevů československo-polského přátelství se staly Velikonoce. Tehdy obdrželi polští vojáci potravinové balíčky od polsko-maďarského výboru: „Sami prosti vojáci přišli s myšlenkou rozdělití se s námi ze svého. Bylo to neobyčejně srdečné. Oplatili jsme jim pohoštěním na zvláštním kabaretě. Vše muselo se státi bez vědomí maďarských důstojníků, kteří vše zakazovali.“⁶⁴

Dne 1. dubna 1940 přijel plk. gšt. Sklenovský-Bosý do Bělehradu, kde se na bývalém čs. vyslanectví přihlásil do československé armády. V té době se podařilo za pomoci Poláků dostat z Maďarska do Jugoslávie 40 – 50 československých uprchlíků, další je měli následovat.⁶⁵

⁶¹KUKLÍK, ref 23, II., dok. č. 52, s. 285-286.

⁶²VÚA-VHA Praha, Kvalifikační listiny Bruna Sklenovského (krycí jméno Stanislav Bosý).

⁶³VÚA-VHA Praha, ČSVS, kart. 7, sign. 61/CII/1b, opis deníku K. Nigrína; Polskie Sity Zbrojne, II/1, s. 28.

⁶⁴VÚA-VHA Praha, ČSVS, kart. 7, sign. 61/CII/1b, opis deníku K. Nigrína.

⁶⁵VÚA-VHA Praha, Kvalifikační listiny B. Sklenovského; KUKLÍK, ref 36, I., dok. č. 52, s. 286.

Ostatně i v Jugoslávii poskytovali Poláci prostřednictvím svého diplomatického zastoupení uprchlíkům hlásícím se do čs. armády pomoc prostřednictvím vystavování pasů.⁶⁶

Alexandr Marcibal z Fryštátu však patřil k těm, kterým se útěk přes Maďarsko značně zkomplikoval. Osud Marcibala nakonec přivedl do polské armády. V Budapešti se spolu s Karlem Šebestákem přihlásil na francouzském konzulátu, který měl zajistit jejich transport do Francie. Oběma se však nechtělo čekat, až budou vyřízeny potřebné formality a pokusili se sami na vlastní pěst přejít maďarsko-jugoslávskou hranici. Marcibala přitom chytili maďarští pohraničníci, takže se ocitl v budapešťské Citadele. V cele byli jenom Poláci, o které se starala polská ambasáda, a tak se Marcibal prohlásil za Poláka. Sloužil pak u brigády Karpatských střelců na Blízkém východě a v severní Africe, kde se kontaktoval s čs. vojenskou misí v Jeruzalémě s cílem přestoupit do čs. armády. I přes všechno usílil se mu to nepodařilo, protože polské úřady jeho žádosti zamítaly s odůvodněním, že vzhledem ke své příslušnosti do Fryštátu je polským státním občanem.⁶⁷

Československo-polská spolupráce probíhala v té době také v Rumunsku. Zasáhl do ní i tamní zmocněnec ČSNV plk. gšt. Heliodor Píka, mezi jehož hlavní úkoly patřila zejména zpravodajská činnost a zjišťování možností, jak dostat čs. vojáky pplk. Svobody ze sovětské internace. V Bukurešti mohl těžít především ze znalosti tamního prostředí a také z řady kontaktů mezi rumunskými vojáky a politiky. Bylo bezesporu jeho zásluhou, že poměr Rumunů k čs. emigraci i přes německý odpor zůstával příznivý a že vycházeli čs. požadavkům vstříc. Všimli si toho i Poláci, kteří pak na rumunských orgánech žádali stejnou shovívavost ve svých záležitostech.⁶⁸ Jak vyplývá z archivních dokumentů, plk. Píka udržoval kontakt s polskou ambasádou, kde tehdy působil vojenský atašé pplk. Tadeusz Zakrzewski.⁶⁹ Konkrétní údaje o případné spolupráci mezi Píkou a Zakrzewským postrádáme.

Doloženy jsou však Píkovy aktivity v Západoslovanském výboru (Zachodnio-Słowiański Komitet), jehož se stal členem. Za podpory velvyslance Alfreda Ponińskiego a vládního delegáta Mirosława Arciszewského zahájil výbor organizační a propagační práci, kterou posléze rozšířil i na další balkánské země.⁷⁰ Jeho předními činiteli se stali známí propagátoři spolupráce mezi západními Slovany Zygmunt Stawiński, Włodzimierz Stepiński a Stanisław Matula. První dva předali ještě na podzim 1939 plk. Píkovi hlášení o své činnosti před válkou a u legionu v Polsku. Píka překlad jejich zprávy poslal do Paříže. Během překladu však zřejmě došlo k úpravám textu, protože v relaci postrádáme některé pasáže týkající se konfliktu pplk. Svobody s pplk. Zborowským v Hluboczkou, které však nacházíme v rukopisném originále.⁷¹ I když byl Píka osobně přesvědčen o nutnosti těsné československo-polské spolupráce a domníval se, že západoslovanské hnutí by mohlo přinést užitek, pohlížel na činnost výboru s určitou rezervou. Především nemohl zaujmout jasný postoj k celé akci, alespoň do té doby, než se na zásadních

⁶⁶VÚA-VHA Praha, sign. 19-9/1-3, dopis ze dne 9. 2. 1940.

⁶⁷Archiv Ministerstva zahraničních věcí ČR, Londýnský archiv-důvěrný, kart. 219, zpráva čs. vyslanectví v Římě ze dne 6. 6. 1945.

⁶⁸KUKLÍK, ref 36, I., dok. č. 94, pozn. č. 1, s. 217.

⁶⁹Se jménem pplk. Zakrzewského se v dějinách československo-polských vojenských kontaktů setkáváme už před druhou světovou válkou. Na sklonku roku 1937 a na jaře 1938 se na něho obrátil československý vojenský přidělelec v Rumunsku mjr. Buda a vyjádřil názor, že by Polsko a ČSR měly úzce spolupracovat (v rámci unie) a chránit se tak před expanzí Třetí říše. Podrobněji DESZCZYŃSKI, M. P.: Ostatni egzamin. Wojsko Polskie wobec kryzysu czechosłowackiego 1938 – 1939. Warszawa 2003, s. 97 a 127 a n. Viz též IPMS Londyn, sign. A.XIV.3/15, hlášení pplk. Zakrzewského ze dne 8. 2. 1940.

⁷⁰Podrobněji GNIAZDOWSKI, M.: Współpraca Polaków z Czechami i Słowakami na Bałkanach podczas II wojny światowej. In: DĄBROWSKI, D., ed.: Od rywalizacji do współpracy. Relacje polsko-czeskie w badaniach młodych historyków z Polski i Republiki Czeskiej. Wrocław 2003, s. 113-135.

⁷¹Uložen je v IPMS Londyn, sign. A.XIV.3/15, Sprawozdanie z Legionu Czechów i Słowaków w Polsce oraz z poprzedniej akcji zbliżenia polsko-czesko-słowackiego ze dne 30. 10. 1939. Státní ústřední archiv (dále SÚA) Praha, H. Ripka, sign. 1-20-37, příloha k hlášení pplk. Píky ze dne 18. 12. 1939.

bodech spolupráce dohodnou nejvyšší polští a českoslovenští činitelé ve Francii. Proto žádal ČSNV o instrukce, jak se má k západoslovanské iniciativě postavit. Polákům zatím poradil, „aby na Balkáně nepodnikali nic, dokud neseznají rozsah a zásady spolupráce mezi polskou vládou a Čs. národním výborem. Tato dohoda musí být základnou pro propagační činnost v duchu spolupráce ve všech vrstvách obou národů.“⁷²

Zatímco polské ministerstvo zahraničních věcí vyjádřilo Západoslovanskému výboru podporu,⁷³ Správa pro službu informační ČSNV, vedená H. Ripkou, ve své instrukci schvalovala Píkův rezervovaný až opatrný postoj a vyjádřila své výhrady ke kontaktům s výborem. Důvody, které podle správy hovořily proti spolupráci, byly obsaženy nejen v memorandech, která Sławiński a Sępniewski v Bukurešti vypracovali a jež jsou „dokladem veliké politické naivity“, ale zejména spolupráce obou pánů s gen. Prchalou a jejich napojení na beckovské kruhy. Důkazem pro toto tvrzení byla podle ČSNV cesta Sławińskiego a Sępniewského v listopadu 1938 do Prahy, kde se s vědomím J. Becka setkali s některými vysokými činiteli čs. armády.⁷⁴

Německý útok na Nizozemí, Belgii a Holandsko, zahájený 10. května 1940, znamenal konec československo-polské vojenské spolupráce ve Francii. Zůstalo pouze u sondáží, plány nestačily být realizovány. Kontakty mezi sebou nenavázali ani zpravodajci, ačkoli jejich předchozí spolupráce v Polsku byla velmi intenzivní. Na rozdíl od Čechoslováků zasáhly polské pozemní jednotky do bojů s nepřítelem mnohem dříve. Již 7. května 1940 se u Narviku vyloďila brigáda Podhalanských střelců. Jednalo se o jednotku, jejíž vznik nebyl plánován a původně se počítalo s její účastí v rámci spojeneckého expedičního sboru na pomoc Finům ve válce se SSSR. Poláci se úspěšně zapojili do bojů o strategicky důležitý norský přístav, avšak hrotící se fronta ve Francii brzy donutila Spojence své síly z Norska stáhnout. Po stažení expedičního sboru z Norska byla polská brigáda přesunuta do Bretaně, ačkoli bylo již zřejmé, že tamní situace je beznadějná. Výsledkem bylo praktické zničení polské jednotky. Na západní frontě nasazovali Francouzi polské jednotky po částech a na různých úsecích: 10. motorizovaná obrněná brigáda se snažila zastavit německý útok v Champagni, 1. divize v Lotrinsku a 2. divize v Alsasku. Poláci však již nemohli odvrátit porážku francouzské armády a místo toho se dostávali do obtížných situací, kdy jim hrozilo zajetí. Polské jednotky utrpěly velké ztráty a zbylí vojáci se snažili dostat do francouzských přístavů a na některé z lodí odplout do Velké Británie, která jediná pokračovala v odporu. Ne všem se to však podařilo. Němci ústupovou cestu 2. divizi odřízli, takže musela ustoupit i se svým velitelem gen. Bronisławem Prugarem-Ketlingem do sousedního Švýcarska, kde byli její vojáci internováni.⁷⁵ Čs. diplomat působící ve švýcarské Ženevě Jaromír Kopecký přitom hlásil, že „mezi Poláky je též několik Čechů v polských uniformách“.⁷⁶

Československá pěší divize však jako celek nebyla schopna nasazení na frontě. Chyběla jí především výzbroj a výstroj a řada vojáků ještě nedokončila výcvik. Na žádost Francouzů vybralo čs. velení počátkem června 1940 nejzpůsobilejší vojáky, kteří vytvořili tzv. divizní pěchotu o dvou plucích pod velením gen. Jaroslava Čiháka-Znamenáčka. Francouzi však každý pluk přidělili na jiný úsek fronty východně od Paříže. Hrotící se fronta donutila zdecimované čs. jednotky, aby spěšně ustupovaly k jihu a snažily se dostat v některém z přístavů na loď, která by je odvezla do Velké Británie.⁷⁷ V přístavech se pak českoslovenští a polští vojáci znovu setkávali. V případě části čs. letců polské velení dokonce umožnilo jejich evakuaci na lodích, které mělo zajištěno pro své jednotky. Sám Beneš 5. července oficiálně za

⁷²SÚA Praha, H. Ripka, sign. 1-20-37, hlášení plk. Píky ze dne 18. 12. 1939.

⁷³AZHRL Warszawa, S. Kot, sign. 470, dopis Z. Gralińskiego ze dne 4. 4. 1940.

⁷⁴AÚTGM Praha, E. Beneš, kart. 226, sign. 38-27-1, dopis J. V. Hyky ze dne 14. 2. 1940.

⁷⁵BIEGAŃSKI, ref 11, s. 252 a n.

⁷⁶KOPECKÝ, J.: Ženeva. Politické paměti 1939 – 1945. Praha 1999, s. 173.

⁷⁷Vojenské, ref 19, s. 89 a n.

tuto pomoc gen. Sikorskému poděkoval.⁷⁸ Polské úřady se postaraly také o čs. vojáky, kteří se ztratili svým jednotkám při ústupu ve Francii. Dokazuje to případ Ladislava Pollaka a Pavla Friedmanna, kterým Poláci v Toulouse dali 70 franků a vystavili doklady, aby se mohli snáz dostat do Velké Británie.⁷⁹ Řada polských a československých vojáků se však nestihla nalodit. Při pokusech dostat se do Velké Británie se někteří nakonec setkali ve španělském táboře v Mirandě.

I když pád Polska na první pohled způsobil, že jak českoslovenští, tak i polští vojáci zahájili budování armády na stejné startovní čáře, realita se ukázala být odlišnou. Možnosti Poláků vzhledem k jejich velikosti, jež měla vliv i na velikost jejich armády, a řadě dalších okolností, byly mnohem větší. Společné byly však obtíže, které vyplývaly z nepřipravenosti Francie na válku. Ty pak spolu s velkou vzdáleností polských a československých posádek od sebe zavinily, že vojáci se ve Francii příliš často nestýkali. Přesto se však, na rozdíl od politiků, ukázali být pružnějšími. Zatímco v politické oblasti pokračovaly pouze sondáže, obě vojenská velení se dokázala rychle dohodnout na jmenování styčných důstojníků. Výrazem československo-polského vojenského přátelství se stala i společná vojenská přísaha v Arrasu, která ukázala, že vztahy mezi vojáky obou armád byly nadstandardní. V Maďarsku, přes které po září 1939 směřovali českoslovenští vojenští dobrovolníci, vycházeli Poláci, kteří zde měli své „placówki“ a dobře vybudovanou evakuační síť, vstříc čs. prosbám a pomáhali našim vojákům dostat se bezpečně do Jugoslávie. Sporné otázky, jakými byly Těšínsko a postoj k Sovětskému svazu, se ve vojenských vztazích zatím nestačily projevit. Další vývoj však měl ukázat, že jejich vliv bude významný.

J. FRIEDL: DIE VERHÄLTNISSE ZWISCHEN DER TSCHECHOSLOWAKISCHEN
UND POLNISCHEN ARMEE IM AUSLAND (SEPTEMBER 1939 – JUNI 1940)

Der Aufsatz stellt sich auf die Analyse der bis heute nicht bearbeiteten Kapitel der tschechoslowakisch-polnischen Verhältnisse während des zweiten Weltkrieges ein. Die Historiker orientierten sich in ihren Forschungen bis jetzt vor allem auf die politischen Verhältnisse zwischen der polnischen und tschechoslowakischen Exilrepräsentation. Die Verhältnisse, Kontakten und die Zusammenarbeit zwischen der tschechoslowakischen und polnischen Armee im Ausland blieben doch am Rande der historischen Forschung. Der Aufsatz (geht aus der Doktorarbeit des Verfassers *Verhältnisse zwischen der tschechoslowakischen und polnischen Armee (Polskie Siły Zbrojne) in den Jahren 1939 – 1945* hervor, die er im Jahre 2004 an der Schlesischen Universität erfolgreich verteidigte) versucht diese Lücke mindestens teilweise auszufüllen. Der Verfasser benützte bei seiner Arbeit Dokumente aus den Archiven in der Tschechischen Republik, in Polen und in Großbritannien. Auf Grund dieser Quellen (als auch des Studiums der Fachliteratur) ist es möglich eine tiefere Analyse der Entwicklung der tschechoslowakisch – polnischen militärischen Beziehungen im Zeitraum vom September 1939 bis Juli 1940 vorzulegen.

Die Forschung dieser Problematik brachte eine ganze Reihe von neuen Kenntnissen, die unser Wissen über die Geschichte der tschechoslowakisch – polnischen Verhältnissen nicht nur vergrößern, sondern sie erlauben uns sogar einige Behauptungen und Beschlüsse, die in der Fachliteratur zu finden sind, zu korrigieren. Die zeitliche Abgrenzung des Aufsatzes deutet an, dass die Aufmerksamkeit vor allem der militärischen Zusammenarbeit in Frankreich gewidmet ist, also der Zeit, als die tschechoslowakischen und polnischen Politiker unter einander die ersten Kontakte aufgenommen haben. Die Forschung bewies doch, daß die Verhältnisse zwischen den Armeen sich unterschiedlicher ausbildeten. Im wesentlichen können wir feststellen, dass die Soldaten bei dem Ausbau der Zusammenarbeit ein Schritt vor den Politikern waren. Die Zusammenarbeit begrenzte sich aber nicht nur auf das Gebiet Frankreichs. Die Polen halfen sehr viel zum Beispiel den tschechoslowakischen Flüchtlingen aus dem Protektorat, die in Ungarn in Haft genommen wurden. Der schnelle Verlauf der Ereignisse und die militärische Niederlage Frankreichs im Juni 1940 hatte die Unterbrechung der militärischen Zusammenarbeit zur Folge. Die beiden Armeen setzten in der Kooperation auch nach der Evakuierung nach Großbritannien fort.

⁷⁸NĚMEČEK, ref 32, s. 367.

⁷⁹VÚA-VHA Praha, FMSÚMV, sign. 20-27-5, zpráva ze dne 1. 10. 1940.